

מצוות חינוך היא על האב

תלמוד בבלי מסכת נדה דף מו עמוד ב

אימא: לאיסור בל יחל. איסור בל יחל, מה נפשך, אי מופלא סמוך לאיש דאורייתא - מילקא נמי לילקי, ואי מופלא סמוך לאיש לאו דאורייתא - איסור נמי ליכא!

רש"י מסכת נדה דף מו עמוד ב

איסורא נמי ליכא - עליו אם אכלו דהא אי אתו רבנן לתקוני הכי תקון שלא יאכלו אחרים את הקדשו או הוא לכשיגדיל אבל בקטנותו לא באו לאסור עליו דקטן לאו בר קבולי עליה תקנתא דרבנן הוא.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כ עמוד א

משנה. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין, וחייבין בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון

רש"י מסכת ברכות דף כ עמוד א

קטנים - אפילו קטן שהגיע לחנוך לא הטילו על אביו לחנוך בקריאת שמע, לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן קריאת שמע.

רש"י מסכת ברכות דף מח עמוד א

עד שיאכל כזית דגן - ומכי אכל כזית דגן מיהא מפיק, אף על גב דכזית דגן שיעורא דרבנן הוא, כדאמר בפרק מי שמתו (דף כ' ב), מיהו, כיון דמייחב מדרבנן - מחוייב בדבר קרינן ביה, ומוציא רבים ידי חובתו, ואם תאמר: בקטן שהגיע לחינוך הא לא אמר הכי, ההוא אפילו מדרבנן לא מייחב, דעליה דאבוה הוא דרמי לחנוכה, ובעל הלכות גדולות פסק דוקא דאכלו אינהו כזית או כביצה דכוותיה, אבל אכלו ושבעו - לא מפיק, ואי אפשר להעמידה, דהא ינאי וחבריו אכלו ושבעו, ואפקינהו שמעון בן שטח, ואף על גב דלגרמיה הוא דעבד - טעמא משום דלא אכל כזית דגן, הא אכל כזית דגן - הכי נמי.

תוספות מסכת ברכות דף מח עמוד א

עד שיאכל כזית דגן - משמע שאם אכל כזית דגן שיכול להוציא אף אחרים שאכלו על השובע ותימה והרי כזית אינו חייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ופטר דאורייתא דהא אמרינן בפרק מי שמתו (ד' כ:): תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכים לו ולא מצי לאוקומי [הא] דשרו לקטן שיכול להוציא אביו אלא בדאכל אביו כזית דאתי קטן דרבנן שהגיע לחינוך ופטר אביו שאינו חייב אלא מדרבנן הא אם אכל אביו כדי שביעה אינו יכול לפטרו ופרש"י דמחויב דרבנן מחויב קרינן ביה אבל קטן שהגיע לחינוך לא מיקרי מחויב דרבנן דאביו חייב לחנוכו אבל עליו אין שום חיוב וקשה לפירושו מכל מקום כיון שאינו מן התורה אינו מוציא אחרים שמחויבים ועוד דוחק לומר בקטן שהגיע לחינוך קרי אינו מחויב מדרבנן דאם אינו מחויב אפילו מדרבנן אם כן אינו פוטר את אביו ובה"ג פירש דאחד שאכל כזית אינו יכול להוציא אחרים שאכלו כדי שביעה דלא אתי דרבנן ופטר דאורייתא אבל כשלא אכלו גם האחרים רק כזית פוטר אותם ולא היא דהא סמכינן אעובדא דינאי וחבריו והם אכלו כדי שביעה ואפילו הכי קא חזינן דקא פטר להו שמעון בן שטח אלא נראה לחלק דקטן שאינו בר חיוב כלל דאורייתא אפילו אכל כדי שביעה הלכך אינו מחויב בדבר קרינן ביה ולכך לא מפיק ליה אי אכל שיעורא דאורייתא אבל גדול שהוא בר חיובא מן התורה כי אכיל כדי שביעה מחויב בדבר קרינן ביה אפילו לא אכל כלל כדאמר' בראש השנה (פ"ג ד' טו). כל הברכות אף על פי שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין והיינו טעמא דכל ישראל ערבין זה בזה והוא הדין בברכת המזון אף ע"פ שיצא מוציא כדפרישית וכזית דגן אינו צריך אלא שיכול לומר שאכלנו משלו.

שנות האדם מונים לפי ראש השנה ולא לפי יום הולדתו

תלמוד בבלי מסכת נדה דף מד עמוד ב

גמ'. ת"ר, בת ג' שנים מתקדשת בביאה - דברי רבי מאיר, וחכ"א: בת ג' שנים ויום אחד. מאי בינייהו? אמרי דבי רבי ינאי: ערב ראש השנה איכא בינייהו. ור' יוחנן אמר: ל' יום בשנה חשובין שנה איכא בינייהו.

רש"י מסכת נדה דף מד עמוד ב

ערב ראש השנה - של שנה רביעית לרבי מאיר גופיה לא הוי בת ביאה עד יום אחרון של שלישית דהוא ערב ראש השנה ולרבנן עד למחר דמיקלע יום ראשון ברביעית.

תלמוד בבלי מסכת נדה דף מז עמוד ב

דתניא: שנה האמורה בקדשים, שנה האמורה בבתי ערי חומה, שתי שנים שבשדה אחוזה, שש שנים שבעבד עברי, וכן שבבן ושבת - כולן מעת לעת.

רש"י מסכת נדה דף מז עמוד ב

מעת לעת - מיום ליום ולא אמרינן למנין עולם שתכלה שנתו ערב ר"ה.

תלמוד בבלי מסכת נדה דף מה עמוד ב

מתני'. בת אחת עשרה שנה ויום א' - נדריה נבדקין, בת שתיים עשרה שנה ויום א' - נדריה קיימין, ובודקין כל שתיים עשרה. בן שתיים עשרה שנה ויום אחד - נדריו נבדקין, בן י"ג שנה ויום אחד נדריו קיימין, ובודקין כל שלש עשרה. **קודם לזמן הזה**, אף על פי שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו - אין נדריהם נדר, ואין הקדשן הקדש. לאחר הזמן הזה, אף על פי שאמרו אין יודעין לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו - נדרן נדר והקדשן הקדש.

רש"י מסכת נדה דף מה עמוד ב

קודם הזמן הזה - כגון בתינוקת קודם שיבא ראש השנה של שתיים עשרה ובתינוק קודם ראש השנה של י"ג.

רש"י שמות פרק ל פסוק טז

(טז) ונתת אתו על עבודת אהל מועד - למדת שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר (שמות לב לה) ויגוף ה' את העם. משל לצאן החביבה על בעליה, שנפל בה דבר, ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה ממך, מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליו. **ואי אפשר לומר, שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים**, שהרי נאמר בו (במדבר א א) באחד לחדש השני, והמשכן הוקם באחד לחודש הראשון, שנאמר (שמות מ ב) ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים וגו', ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר (שמות לח כז) ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו', **הא למדת שתיים היו אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. ואם תאמר, וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים**, שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן (במדבר א מו) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים, והלא בשתי שנים היו, **ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני תשע עשרה שנה שלא נמנו ובשנייה נעשו בני עשרים. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מונין מניסן**, כמו ששינו במסכת ראש השנה (ב ב), ובבנה המשכן בראשונה והוקם בשנייה שנתחדשה שנה באחד בניסן, **אבל שנות האנשים מונין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת** המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים, שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם, ונצטוו על המשכן, והשני באייר:

רמב"ן שמות פרק ל

וכתב רש"י לפי שרמז כאן שלש תרומות, אחת תרומת האדנים, שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן אחר יו"כ בשנה ראשונה, ונתנו כל אחד מחצית השקל ועלה למאת הככר, שנאמר (להלן לח כה) וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו'. והשנייה אף היא ע"י מנין שמנאן משהוקם המשכן, הוא מנין האמור בחומש הפקודים (במדבר א א) באחד לחדש השני בשנה השנית, ונתנו כל אחד מחצית השקל לקנות מהן קרבנות צבור. ואם תאמר וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוין שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים, והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני תשעה עשרה ונעשו בני עשרים. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנת אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, שליציאת מצרים מונין מניסן, ולשנות האנשים מונין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין האחד בתשרי לאחר יו"כ שנתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ונצטוו על המשכן, והשני באייר. **כל אלו דברי הרב:**

ואני תמה, ואיך יתכן שיהיה קהל גדול כמהו ולא ימותו בו בחצי שנה למאות ולא לפים. והנה לפי דברי הרב עמדו כשבעה חדשים ולא מת אחד, וכתוב (במדבר ט ח) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. ועוד קשה לי, כי מנין שנות האנשים איננו למנין שנות עולם מתשרי אבל הוא מעת לעת מיום הולדו, לכך נאמר בהם עשרים שנה ומעלה, שיהיו שנים שלימות להם. וכן בכל מניני התורה בשנות האדם כך הם נמנין מעת לעת, כמו שאמרו במס' ערכין (יח ב) שנה האמורה בקדשים, ובבתי ערי חומה, ושתי שנים שבשדה אחוזה, ושש שבעבד עברי ושבת כולן מעת לעת. בקדשים מנא לן, אמר קרא כבש בן שנתו (ויקרא יב ו), שנה שלו ולא שנה של מנין עולם וכו', ומפרש התם שבבן ושבת למאי הלכתא, אמר רב גידל לערכין, והטעם, מפני שכתוב בהן "ומעלה", ובכל מניני המדבר כך כתוב בהן ג"כ "ומעלה", ומנין המדבר כמנין הערכין בכל דבר, כמו שאמר בבבא בתרא (קכא ב) גמר ומעלה ומעלה מערכין, **א"כ כל הנולדים מתשרי ועד אייר השלימו שנה בנתים, ונתרבו בין שני המנינים עם רב. אבל יותר נכון שנאמר שכן אירע מעשה, שהיו ישראל בשעת מנין ראשון תר"ג אל"ף ותק"ן, ומתו מהם הרבה בשבעה החדשים כנוהג שבעולם, ובני עשרים משלימים שנתם מתשרי ועד אייר, ואירע הדבר שהיו המשלימים כמנין המתים:**

אבל לפי דעתי אין השואת המנין האלה שאלה כלל, כי במנין הראשון נמנה שבט לוי עמהן, כי עדין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמנין שני נאמר לו אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא (במדבר א מט). והנה אותם המשלימים שנתם שנעשו בין שני המנין בני עשרים שנה היו קרוב לעשרים אלף. וזה דבר ברור. כי ממה שהוצרך לומר במנין שני אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא, ראה שהיה נמנה עמהם עד הנה, ועתה נבחר השבט ההוא ונמנה לעצמו להיות לגיון למלך. והנה ישראל כשיצאו ממצרים היו כשש מאות אלף רגלי (שמות יב ז), לא שש מאות, ומתו מהם עד המנין ההוא, ונתרבו במשלימים שנותיהם. ואולי "הגברים" אינם בני עשרים, אבל כל הנקרא איש מבן שלש עשרה שנה ומעלה בכלל, כי הוא להוציא הנשים והקטנים בלבד, כאשר אמר לבד מטף:

וכן נראה לי, כי שלש תרומות שרמז כאן, האחת לקרבנות הצבור, איננה על ידי המנין האמור בחומש הפקודים כדברי הרב, כי שם נאמר אך את מטה לוי לא תפקוד, והשקלים של קרבנות לויים חייבים בהם לדברי הכל, וכדברי חכמים אף הכהנים, וכן הלכה, כמו שמפרש במס' שקלים (פ"א ה"ד). ועוד, כי השקלים לקרבנות אינם מבן עשרים שנה ומעלה, אלא משהביא שתי שערות חייב לשקול, וכן מפורש שם. אבל צוה הכתוב שיביאו למלאכת המשכן תרומת חצי השקל לכל העובר על הפקודים מבן כ' שנה ומעלה, ורמז העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לכפר על נפשתיכם (פסוק ט"ו), שכל הצריך כפרה שהגיע לכל חיוב המצות יביא מחצית השקל אחר לקרבנות: